

Antonio Meler Parijs.

Gesprek vond plaats in een café in Parijs op 26-3-1991. Antonio is de jongere broer van Melchor, is 74 jaar.

A: ...<Melchor> is 'n jongen die er al vroeg mee begonnen is, omdat hij in de provincie Lérida werkte met wat kameraden, en rond '26/'27 begon daar de CNT...

H: Ja, ja. Maar bij jullie thuis was hij het die begon te praten over die ideeën... U rookt niet hè? Libertarios roken niet...

A: Het was een dorp waar, ondanks dat er weinig ideeën waren, waar toch een paar jaartjes, met Carrasquer, Velázquez en Justo Vall, dat er toch een zeer hoge morele standaard bereikt werd. Je had bijna niemand die rookte, of sterke drank gebruikte. Dat was immoreel. Niet dat ik iets tegen rokers heb, maar ik heb nooit gerookt, mijn broer wel, Melchor, die...

H: Maar er waren er die ruilden tabak voor brood...

A: Ja in tijden van nood... Ook in de gevangenis heb ik vreselijke dingen gezien. Toen we in Albalate waren kregen we een "chusco" brood voor vijf personen, je kreeg zo'n klein stukje en daar moest je 't de hele dag mee doen. Honger is iets heel slechts. We waren ook een keer aan 't strand, en daar was alleen zout water. En met de hitte was de dorst nog erger, erger nog dan de honger.

Maar als je me nog iets wil vragen waarvan je denkt.. Maar eerlijk gezegd denk ik dat je al gesproken hebt met mensen die beter op de hoogte zijn dan ik...

H: Maar jij hebt in 't dorp gewoond tot wanneer?

A: Tot de oorlog, en daarna... Toen m'n broer ziek terugkwam uit de columna Durruti, toen ben ik weggegaan, en ik zat daar onder zijn naam, en toen Durruti naar Madrid ging, toen zijn m'n twee broers daar naartoe gekomen, en ben ik er weer weggegaan. Naar huis. Toen heb ik nog in 't dorp gewoond, in de "colectividad", en daar heb ik al die problemen meegemaakt, wat jij al zei, met de communisten en zo.

H: Weet je nog hoe dat was toen de communisten kwamen?

A: Nou ja, zoals toen wij kwamen. De communisten, dat is ook al vaak opgeschreven, dat was 'n divisie waarvan alle officieren communisten waren, zoals de divisie van Líster, die aan de andere kant van Aragón zat, en deze, die van del Barro(?) die kwam aan in Albalate en Monzón. Want het waren drie brigades, begrijp je wel. En wat ze deden was natuurlijk de collectiviteiten opheffen, de communistische partij opzetten, die daar helemaal niet bestond, en de compañeros achtervolgen.

H: Maar hoe ging dat, dat ze in 't dorp verschenen?

A: Nu ja, zo'n divisie die zit een tijd aan 't front, en trekt zich dan terug naar 't achterland om zich te reorganiseren. Dat was 't excuus. Zij deden dat, net zoals wij 't daarna ook gedaan hebben. De 28ste divisie, dat waren wij dus, wij hebben daarna exact hetzelfde gedaan, ons reorganiseren.

H: Oh ja, dat waren Valero, el Chiné...

A: Oh, je kent el Chiné, dat is een goede vriend van me. Goeie jongen, ik mag 'm graag. Ondanks dat-ie zich heeft laten beïnvloeden door die FAI-istas in ballingschap, en voor mij heeft dat 'm erg kwaad gedaan. 't Was 'n jongen, hij kende de ideeën, hij had een goed karakter, nee ik beschouw 'm als een goeie vriend. Maar het is hard om oude kameraden te ontmoeten en te moeten praten over 't weer i.p.v. over de ideeën, zoals nu gebeurt. Hij hield van me als van 'n broer. Hij is me ook op komen zoeken toen ik in Barcelona uit de gevangenis ontsnapt was, ook al was hij net op huwelijksreis met z'n "compañera". Da's ook een goeie meid.

" , vooral in Spanje, is dat er

geen zijn. Je hebt de vrouwen van de "compañeros", sommigen passen zich wat beter aan dan anderen, maar vrouwen met ideeën, daar had je er maar heel, heel weinig van, om niet te zeggen geen.

H: Dus de vrouwen in 't dorp, die ook niet? ...scholen...

A: Nee geen een. Er was geen school? Wij zijn eigenlijk nooit naar school gegaan.

H: Ook niet 's avonds?

A: Ja, maar als je 13, 14 uur werkt... Waar ik nog 't meest gestudeerd heb was in de gevangenis... Er waren wel lessen in 't Ateneo Cultural, maar niet over de ideeën, over cultuur, nee, er was wel 'n artistieke groep, en allerlei activiteiten, maar nee. Carrasquer heeft daar veel gedaan, tot '33. Toen kon hij nog zien, Félix, maar toen hij wegging werd-ie blind. Hij zag wel slecht, maar in Albalate was hij nog niet blind. Dat was later, in Barcelona.

H: En wat kun je je herinneren over '33? Want sommige mensen zeggen dat dat van '33 onnodig was, want we hadden praktisch al de macht in 't dorp, en anderen...

A: '33, dat was een "Charlotada" van de CNT, die overall behoorlijk kwaad heeft gedaan in de dorpen, en die de "Bienio Negro" heeft veroorzaakt. In een dorp als 't onze met 1.300 inwoners, daar zaten er bijna 80 in de gevangenis, zoveel-entertig voortvluchtig, een aantal zat in Barceklona, waaronder m'n broers, en in 't dorp bleven alleen wat jongelui over om te zien wat ze konden doen voor de vrouwen waarvan de man in de gevangenis zat... 't Was een enorme blunder, maar dat mag je niet zeggen, hè, want de CNT doet nooit iets verkeerd...

H: Ja, 't is waar dat de beweging daarna erg veel aan kracht heeft verloren.

A: In Albalate, heb je ook nog 't volgende. In '24 had je protesten(?) tegen de koning, en is er 'n "compañero" Albalate opgepakt, en die was ter dood veroordeeld. En zelfs de pastoor, want zijn moeder was erg gelovig, die haalde handtekeningen op in 't dorp, dat ze 'm niet zouden fusilleren. En met de republiek kwam die dus vrij, 'n oom van die Roque, z'n oom Justo. En die was eigenlijk de beste, mas valido, van 't dorp, hij zette met wat vrienden 'n collectief op, een collectief zoals 't hoort...

H: Daar beneden bij de rivier, of in de heuvels?

A: Nee, ze woonden waar ze konden. Een andere jongen die met 'm in de gevangenis had gezeten, 'n ander die uit Frankrijk kwam, ene Andrés Cons... En toen de percelen verdeeld werden, kreeg Justo er één, Andrés 'n andere, de anderen hadden er geen recht op, maar met dat land konden ze beginnen; ze kochten wat muilieren... En toen met de beweging van '33, Justo Val die was daar tegen, maar aan de andere kant waren er de FAI-istas, zoals Carrasquer, Manolo Velázquez, die in de gevangenis is gestorven

" hij was later, 'n hele intelligente "compañero handelsingenieur, en in de oorlog was hij bijna de hele tijd secretaris van de afdeling Barcelona, dus in '33, Carrasquer is toen vertrokken en niet meer teruggekomen, Justo Vall is ook gedwongen door de Guardia Civil om te vertrekken, ze hadden z'n huis al in de fik gestoken, de fascist en de Guardia Civil, en toen kwam op 'n dag de Guardia Civil en ze zeiden "we hebben niks tegen u, maar als u niet vertrekt uit 't dorp dan zullen we de 'ley de fugas' toepassen". Dus moest hij weg, hij heeft daarna in Almatret gezeten, de hele tijd, want ook in de oorlog werd de fout gemaakt dat we hem niet teruggeroepen hebben, want we hadden 'm goed kunnen gebruiken omdat hij geld had, waardevol was, en er was verder niemand met geld, solvente, waardevol in de CNT... Dus werd hij naar Lérida geroepen, waar hij de comarcal de colectividades heeft georganiseerd(?), en later is hij gestorven in Perpignan. Er zijn me toch 'n dingen gebeurd toen... Om te beginnen hadden we geen werk, omdat de lui van rechts 't ons toch niet zouden geven, die hadden hun "esquiroles" die al geen percelen hadden genomen, omdat... ach, 't probleem van Albalate dat is 'n lang verhaal, een lang verhaal...

H: Ja, want 't begint al met de percelen..

A: Daar begint 't mee. Er was in Albalate een heel goed Centro Obrero, van linkse mensen, geen CNT-istas...

H: Maar de ouders van de CNT-istas, niet?

A: Ja, maar toch, wij hebben dat allemaal verpest, d.w.z. "wij"... in '33, toen zijn al die ouwelui de gevangenis ingegaan, en daarna zijn ze allemaal op 't kerkhof beland... Dus als we de historische balans eerlijk opmaken, dan komen we d'r niet al te best vanaf.

H: Ken je de zus van José Oto(?)...

A: Hij heeft er 4, Palmira, Carmen, María, die met Castro is, en die andere, die is wat "sterker", die is met 'n compañero uit Bellver die Carrasquer heet... Nee, ik ken iedereen, en goed... Agueda is de jongste van allemaal.

H: Terwijl we aan 't praten waren was 't 'n beetje of ik met Sardoñons aan 't praten was, de man van María, maar dat is geen familie van je? De man van Agueda...

A: Oh, Jesús, die was erg jong. Z'n twee broers die ken ik beter, Antonio was 'n goeie vriend van me, wàs zeg ik, want ik weet niet wat er gebeurd is, z'n "compañera" is overleden.. 't Was een goeie jongen, erg actief, maar leeg van binnen, hè.. zo iemand die deze of gene zou vermoorden omdat iemand dat zegt.. Dat soort mensen interesseren me niet. Z'n broer José, die is ook al dood, ook 'n brave jongen maar.. Nou ja, da's 't probleem in Albalate: brave mensen, maar ideeën ho maar.

H: En dan had je nog Sender.. Die had toch wel ideeën, of niet?
A: Welke Sender?

H: Die ook betrokken was bij de landerijen van de Solferinos en zo..

A: Gabriel, dat was een van de besten in Albalate. Hij was niet bij de CNT, hij was van 't Centro. Ik zeg al, je moet onderscheid maken. Gabriel was het brein, de beste van allemaal. Hij is in Mexico gestorven. 't Waren 4 of 5 broers. Eentje is hier gestorven, die was bij de Communistische Partij... Dan is er eentje die is hier, of die is hier geweest, is ook al dood, José. En Isidro die in de oorlog is gesneuveld... Je kan me vragen over iedereen, want ik ken ze allemaal. Niet alleen dat ik ze ken, maar ik ken ook hun mentaliteit. Ik praat altijd in mezelf, ik ben nooit alleen. Nu zit ik met jou te praten, en als ik straks naar huis ga.. Ik weet nu al dat ik vannacht niet zal slapen, want dan ga ik liggen piekeren dat ik dit nog had moeten zeggen of dat nog vergeten ben... Zo ben ik nou eenmaal.

H: Maar je zegt dat de mensen in Albalate niet voorbereid waren, maar ik denk dat dat geldt voor heel Spanje...

A: Ja dat zei ik al. De CNT was 'n beweging, waarin fatsoenlijke, competente individuen zaten, maar daar achter stond een onwetende massa, vol van fanatisme, en zo'n massa is in staat tot 't allerbeste en tot 't allerslechtste...

H: Maar geloof je niet dat in Albalate de ervaring met de percelen..

A: Dat is geen ervaring. De percelen staan er buiten. Elk dorp in Aragón heeft z'n karakteristiek, en Albalate heeft dit. Het was de rijkdom van 't dorp, en tegelijkertijd de ondergang. Omdat de fascisten, de rechtsen, want rijken had je eigenlijk niet in Albalate, toen de percelen verdeeld werden... Dat is gedaan door 'n groepje van 't Centro Obrero en wat mensen die zich daarbij aangesloten hadden.. Ze begonnen met 5 Ptas. de man bij te dragen, voor de administratie-kosten, en toen die 5 Ptas. op waren legden ze er nog eens 5 bij.. Uiteindelijk werden 't 50 Ptas., en toen alle procedures volbracht waren, toen werd 't land gekocht, de percelen werden verdeeld, zodat je er alleen recht op had vanaf 23 jaar, en niemand kreeg meer dan één stuk, en niemand mocht zijn stuk verkopen... affijn, een prima regeling, zeer humaan, maar toen kwam de oorlog... Die verdeling was in '31, of '30... 'k weet 't niet meer, zo rond de tijd dat de Republiek werd uitgeroepen. Ik weet nog dat m'n vader altijd naar dezelfde barbier ging, goeie man m'n vader hoor, maar iemand die z'n hele leven alleen gewerkt had, en ik weet nog dat we tegen 'm zeiden: 'Pappa, je moet van barbier veranderen...'
'Waarom in godsnaam?' 'Omdat 't 'n fascist is'. Arme man... En hij heeft 't nog gedaan ook, hij veranderde van barbier en ging naar 'n ander toe waar hij nooit geweest was, maar die wel links was. Nou ja, wat je krijgt in 'n dorp als 't zo verdeeld raakt. En toen kwamen de interne twisten. Want in de eerste jaren, tot '33, had je knokpartijen met de rechtsen, conflicten met de Guardia Civil, want die gingen samen met de rechtsen. En na '33 had je 'n enorme onderdrukking, en dan van '34 tot 16 februari '36, dat was een onafgebroken reeks "atropellos"... Maar ja, wij leefden zoals hun, je werkte thuis, en zij konden dat niet uitstaan.

En toen kwam '36. In geen enkel ander dorp uit de buurt gaan ze de straat op, maar in Albalate wel, uit angst.

H: Angst? Leg 's uit...

A: In Albalate was de haat zo groot geworden, want 't was echte haat. Ik weet nog dat wij de wacht hielden bij de weg naar Bellver, en toen kwam de Guardia Civil eraan, en wij renden weg. Maar ze hebben er 2 gearresteerd, Broto "el Fabulón" (?) en Antonio del Rey, wiens moeder vermoord hebben, en José Sender en ik konden weggelopen. En de Guardia Civil deed 't in z'n broek van de angst omdat in de kazerne 't licht uitviel, en ze dachten al dat 't volk hen belegerde. Toen hebben ze met de gemeente gesproken, die zeiden dat er niks aan de hand was, maar de volgende dag kwam er Guardia Civil uit Monzón, waar de CNT niet zo sterk was, en dat werd 'n hele concentratie van Guardia Civil. En de volgende dag stond ik op wacht aan de weg naar Alcolea, en ben ik gaan eten, en na 't eten koffie drinken bij 't Portal, en daar zag ik de fascistien langskomen die de straat op waren gegaan, en met 'n andere jongen, Antonio Garravella, zijn we op de fiets naar Monzón gegaan, waar al andere mensen waren, en vandaar zijn we op weg gegaan en hebben Albalate ingenomen. Er zijn zoveel dingen te vertellen... In geen enkel ander dorp gaan de fascistien de straat op, maar in Albalate wel. We pakken ze op, en we hadden er zo'n 40 in 'n vrachtwagen gestopt. Dan is er nog eentje gedood midden op straat, van die dingen... Maar die 40, die zijn niet meer teruggekomen, en onder hen waren de meest "desgraciados" van 't dorp, hele arme mensen. Het waren wel de mensen van rechts, maar er waren er ook bij die erg arm waren en bij de rechtse in dienst waren, ook een neef van me. Dan zijn er nog 'n paar vermoord, maar daar wil ik 't verder niet over hebben, want ik ben daar altijd tegen geweest, tegen die moordpartijen. En toen zij weer terugkwamen hebben ze ook weer vreselijke dingen gedaan, dat ze al die oude mensen hebben opgesloten, affijn, 't probleem van Albalate is zo'n enorm drama, dat wat er ook over geschreven mag worden, 't zal nooit goed geschreven zijn. Teveel passie. En bedenk ook dat er meer dan 50 families niet meer teruggekomen zijn.

H: Waarom?

A: Omdat ze 't hier beter hebben.

H: Denk je niet dat het uit angst is?

A: Angst? Waarvoor? Ik ben een van de eersten die teruggekomen is, in '68, nog vóór de dood van Franco. Nee, zodra ik terug kon komen, ik ben toen naar 't consulaat geweest, en toen ik daar in Albalate was, bij Melchor, is de Guardia Civil nog langskomen, en ze hebben me eerst gefouilleerd en toen naar m'n papieren gevraagd. Maar die waren helemaal in orde, van 't consulaat in Parijs, en ze vroegen me nog of... En toen ben ik weggegaan... En daarna zijn er meer gekomen, vrienden van me... Maar ik was de eerste. Ik heb heel Spanje bereisd, toen ik uit de gevangenis was ontsnapt. Want voordat ik naar Frankrijk ging, ben ik vanuit Barcelona naar Berbegal(?) teruggekomen. Ik ben gestopt in Monzón, in Binéfar, daar heb ik 'n fiets gepakt, en ben naar Berbegal gegaan. Daar ben ik 2 dagen geweest bij mijn vrouw(?), dan weer terug naar Monzón, bij wat vrienden, die hebben m'n moeder gewaarschuwd en 'n halfbroer die ik daar had in Monzón. Want ik wilde met m'n moeder praten, die was al erg oud. En toen

ben ik naar Binéfar gegaan om m'n moeder te zien, en daarna weer met de trein naar Barcelona. Dat was in '46.

H: En daar bleef je 2 jaar?

A: Ja, ik werkte daar...

H: En met papieren en zo?

A: Nee. Ja, je moet dat beleefd hebben om.. Zij die in '39 naar Frankrijk waren gevlucht wilden dat niet geloven, die dachten dat er aan de grens om de meter een Guardia Civil op ze aan 't wachten was. Die waren bang! Toen ik hier kwam, pratend met echte vrienden, 'Hoe is het in Spanje?' 'Zus en zo' 'Nou dat kan niet, want hier hebben we papieren, circulaires..' Op een keer zei ik: 'Neem maar eten mee voor drie dagen, dan gaan we daar zelf 's kijken..' 'Nou je kunt wel zien dat je leven je is gegarandeerd', wierpen ze me voor. Zo van: 'ja, jij kunt terug als je wil, jij kan dat wel...' Zo zijn er veel van die anecdotische dingen... Want hier waren geen mensen met ideeën. Er was 'n passie voor leidinggeven, en er was lafheid. Als je wilde meedoen aan de leiding, dan hoefde je maar naar Spanje te gaan. Er waren plaatsen zat voor iedereen in 't Nationale Committee. Want iedereen zat in de gevangenis, dus kun je nagaan hoeveel plaats er was voor al die lui die hier zaten. Maar ze wilden liever vanaf hier de leiding dáár manipuleren, net als politici.. Dus toen ik hier kwam zei ik tegen ze: 'nee, in Spanje heb je dit, en dat.' En ze spraken me tegen, wat wist ik er van af? Leugens. Laten we gaan kijken dan... En de leiding hier had 'n ander standpunt dan de leiding daar (in Spanje).

H: En dat begon na 't einde van de oorlog...

A: Nee, na de bevrijding van Parijs. Toen was er 'n congres, en daar werd een standpunt ingenomen, terwijl Spanje 'n ander had. En daar begint 't, daar komen hele kwalijke dingen van. Want er was 'n compaño die de liaison deed tussen Frankrijk en Spanje, en die jongen daar heb ik vaak mee gediscussieerd in de Calle San Vicente waar hij kwam, en op 'n keer zei ik tegen 'm: 'als je dan zoveel kritiek hebt op deze en op die andere, kom dan mee naar 'n vergadering van 't Comité Nacional, daar zijn ze ook bij aanwezig, en wat je tegen ons zegt moet je ze dan maar in 't gezicht vertellen. En als je gelijk hebt, dan zullen we maatregelen nemen.' Die jongen is daar heen gegaan, en toen de vergadering was afgelopen zei-die: 'vergeef me, want ik zie nu dat ik jullie werk alleen maar heb tegengezeten (verdraaid?). Ik ga nu naar Toulouse en dan zal ik ze zeggen hoe 't hier in werkelijkheid zit...' Nou, ze hebben 'm vermoord en in 't kanaal gegooid. Dat was in '45.

H: Omdat-ie andere ideeën had..

A: Kan je je dat voorstellen? En ze waren allemaal van de CNT. Nee, niet omdat-ie andere ideeën had, maar omdat-ie niet deed wat 't Comité Nacional in ballingschap wilde. Ideeën kan iedereen vrij hebben, zolang hij de lijn maar volgt binnen de beweging. Waarom moeten we overal hetzelfde in zijn, waarom moeten we allemaal alles hetzelfde zien? Dan zijn we geen libertarios meer. Een libertario zijn... Als je niet nadenkt hoe kun je dan 'n libertario zijn?

H: Dat is waar, als je alleen de lijn volgt... Maar dat werd dus 'n grote verdeeldheid...

A: Die verdeeldheid was er al. Ik weet nog dat ik in 'n restaurant was.. Ik werkte toen met 'n jongen uit Monzón, die met ons in de gevangenis had gezeten, en 'n andere kwam daar ook toevallig terecht, die was ter dood veroordeeld en was uit de gevangenis ontsnapt.. En ik was aan 't eten in 'n restaurant... toen kwamen er 2 compañeros langs, eentje hebben ze later aan de grens gedood, ene Ribera... En d'r komt 'n compañero en die zegt: 'Antonio, daar is ene Belmudo(?)', dat waren jongens uit Grañén, vrienden van me, en ik zeg: 'welke van de 2 broers?' Want als 't de ene is dan wil ik niet.. die andere wel.. Nou, hij wil je komen opzoeken. Hij komt, ene Ramón Bernardo (Belmudo?) uit Grañén, en hij komt daar pratend over miljoenen, dit en dat; ik had geen cent... 'Wat kom je hier eigenlijk doen, vraag ik 'm.' Nou kijk we hadden opdracht een communist te vermoorden, en dat hebben we gedaan, we hebben 'm 't kanaal ingegooid... En nu blijkt dat degenen die ons de opdracht hebben gegeven, die kunnen dat niet verantwoorden(?), die hebben ons naar Spanje gestuurd. Dat was dus die compañero waar ik 't over had, die ze hadden laten vermoorden door deze lui...

H: Zonder te weten wie ze vermoord hadden...

A: Ja, want die van Jurídica, Federica(?) die hadden daar belang bij want hij had niet hun lijn gevolgd, en zodoende hadden ze 'n groepje naar z'n huis gestuurd om 'm te vermoorden, en in 't kanaal te gooien. En die lui 't gedaan hadden, die hebben ze toen naar Spanje gestuurd. Ze droegen van zulke grote pistolen... En terwijl we aan 't praten waren, kwam ik steeds meer te weten. We zouden met z'n allen teruggaan, maar toen zei ik: 'jij komt niet met ons mee.' Hij was met 'n andere compañero, die is gepakt, maar hij kwam de grens over. En zo zijn er meer dingen, d'r werd 'n hoop propaganda opgestuurd, wat allemaal niet waar was, en hier waren elke dag moorden of bijna...

H: Dat is wel heavy...

A: Dat is 't leven van de Spaanse CNT.. Zoals al die leugens die ze vertellen over de colectividades en hoe goed we dat gedaan hebben, wat bijna allemaal gelogen is, want we zijn ook maar mensen en we doen dingen goed en we doen dingen fout zoals iedereen... We zouden 't moeten hebben over onze mogelijkheden, en wat we doen kunnen... En toen was er de oorlog.. Overal commitees, die zich corruppeerden, militaire posities: wie integer was bleef overeind, maar anderen konden dat niet. Of veranderen van compañeros, want de compañeros waar je al zolang bij bent is niet zo mooi als die andere die je kunt krijgen...

H: Dat was ook erg belangrijk..?

A: Dat is in onze kring toch erg smerig, dat is een van de dingen die ik niet kan uitstaan van Alberola, Oliver(?). Als je 3 kinderen hebt, moet je vader voor ze zijn. Je moet er niet vandoor gaan met de eerste de beste... Dat is niet moreel, volgens mij.

H: Mee eens, vooral tussen compañeros mag dat niet gebeuren.

A: Nee, wat ik zeg, helaas heb ik te veel beleefd, je kunt beter niet zo lang leven. Ik ben volkomen teleurgesteld.

'k Heb hele goede dingen gezien... Justo... Meer dan die

anderen...

H: Want zonder compaños had je ook niet kunnen ontsnappen uit de gevangenis, of kunnen onderduiken, 't compañosismo dat ken je...

A: In Barcelona werd ik a.h.w. "verloot" onder de compaños... En dan was er nog 'n jongen uit Albalate, die waren van huis uit rechts, en 'k weet niet waarom maar hij was van huis gegaan en naar Barcelona gekomen. En we kwamen elkaar daar tegen: 'hoe is 't, Antonio.' 'Hallo.. Ken je me niet? Was je niet uit Calanda?' 'Nee, Travieso!' "Travieso" dat is m'n bijnaam... En 't eerste wat ik tegen 'm zeg is: 'ik ben uit de gevangenis ontsnapt.' Hij gaf me 5 duros, hij nam me mee naar z'n kamer en zei tegen de hospita: 'hij blijft hier slapen dus hij moet morgenochtend ontbijt hebben.' Maar in 't huis waar ik toen zat, daar waren ze zo'n beetje familie van me, daar zei m'n nicht: 'ik wil niet dat je hier weggaat...' 'Maar er is niet genoeg plaats voor mij,' zei ik nog, 'ik kan beter...' Maar ze zagen 't als 'n belediging als ik wegging en ik mocht er niet weg. En toen ik later die ander weer sprak zei hij: 'vertrouw je me niet?' Nou ja, je moet 't meegemaakt hebben... Ik heb prachtige herinneringen. Toen het gebeurde dat ze ons op 't spoor waren, zei die compaño tegen me, 'je blijft hier, ik laat je niet gaan...' En ik hoefde 'm niets te betalen... En 'n andere keer in San Adrián, daar kon ik werken in 'n timmermanswerkplaats, en ik at bij ze, en na 'n week wilden ze me nog loon betalen ook. Die zei: 'als ik je niet kende, Antonio, zou ik zeggen dat jij niet voor mij kunt doen wat ik voor jou gedaan heb... (?)' Verbazingwekkende dingen... Vooral in Barcelona, op andere plaatsen zoals Zaragoza, daar was de repressie veel harder, dus konden ze minder voor je doen.

H: En na Barcelona ben je dus naar Frankrijk gegaan. Meteen naar Parijs, of..?

A: Nee, ik ben over heel Frankrijk geweest. Eerst heb ik in l'Arriège(?) gezeten, toen in Toulouse, dat is nog 'n anekdote: ik was er met 2 andere jongens heengegaan (de grens over), eentje raakte betrokken bij de roof op de "furgón" (?) van Lyon, voor de CNT, met z'n broer, en die moesten terug naar Spanje, over de bergen heen want hij was uit de gevangenis ontsnapt, en daar is-ie gedood, Fabián. En de andere waar ik mee was, dat was Joaquín. Affijn, toen we in Toulouse aankwamen, omdat wij dus anders dachten dan de CNT hier, toen lieten ze de lokale afdelingen weten dat Joaquín Alaiz en Antonio M... net uit Spanje waren aangekomen, en dat ze ons in de gaten moesten houden ("¡ojo con ellos!"). Dat komt bij zo'n lokale afdeling waar 2 mensen inzitten die met ons in de gevangenis hadden gezeten, en die verschijnen dan voor 't Comité Nacional om te vragen wat dat voor moet stellen... Nou ja, eindeloos veel intriges... Hoe konden ze zich dat permitteren? Want dat was al voldoende om vermoord te worden...

H: 't Is ongelooflijk..

A: Ja, ongelooflijk.

H: Da's toch 'n situatie waarin je bang moet zijn voor je eigen compaños...

A: Ach, bang... Aan de ene kant was 't wel goed dat ze zelf, van binnenuit, reageerden, want zij waren dus uit de gevangenis

ontsnapt en ter dood veroordeeld. En ze waren bij ons geweest in Barcelona, alleen iets eerder weggegaan. En toen ze na 't Congres aan de ene kant terecht kwamen, en Spanje aan de andere kant, konden ze toch niet billijken dat er zo'n waarschuwing uitging tegen ons tweeën. Terwijl wij toch 't subcommittee voor Aragón hadden georganiseerd in Barcelona, op verzoek van de CNT, enz.

H: Oh dus daar heb je aan meegewerkt... En hoe lang heeft dat bestaan?

A: Nou ja, dat heeft verder altijd bestaan. Later kwam Carrasquer erbij, en dan ook zijn broers, en er werd 'n klein drukkerijtje opgezet.

H: Ja, ja. Nee, want van Carrasquer wist ik...

A: Carrasquer die heeft niet meegedaan aan 't opzetten van de organisatie, toen hij kwam was alles al gedaan... Want Carrasquer is wel 'n beetje... Nou ik ken 'm nog van toen hij nog kon zien. Maar nu... Op 'n keer toen hij hier kwam, toen moesten we een conferentie voorbereiden, met 't regionale Committee... En ja, hij ziet wat hij zegt, maar gebaren... Als je spreekt dan maak je over 't algemeen ook veel gebaren... En dat is 'n probleem dat-ie heeft. En dan, hoe heet ze, z'n compañera...

H: Matilde..

A: Juist, dat is 'n goeie meid, maar ze wil wel graag in 't middelpunt staan.

H: Ja, maar zij kan ook goed uitleggen...

A: Ze leeft bij 'm sinds hij uit de gevangenis kwam. Want 'n keer was ik bij Carrasquer en hij zei: 'Antonio, ze gaan me arresteren..' En ik: 'kom op dan, wegwezen, wat doe je nog hier?' En toen heb ik 'm meegenomen naar de Segura's...

<EINDE KANT A>

<BEGIN KANT B>

A: ...Nee, want een ieder kan meer vertellen dan ik...

H: Wil je meer koffie?

A: Nee, integendeel.. 't Leven dat ik leid: ik ontbijt. Ik lunch nooit. Ik eet goed, comida en cena, en dat is 't. Ik neem 'n koffie na 't eten, maar dat is 't. Ik ben al meer dan 3 jaar niet in 'n café geweest. Vroeger wel, 'n eindje verderop is 'n Spaans Centrum, en daar was veel werk te verrichten. Daar ging ik heen, want als je met arbeiders wil zijn moet je wel naar 't café, met je collega's van 't werk, de andere compañeros. Dan was de CNT er ook. Nee, daar ben ik vaak geweest... Ik zit sinds '53 in Parijs...

H: En je bent hier gaan werken, en je ging samenleven met je compañera...

A: Nee, die heb ik uit Spanje over laten komen toen ik een jaar hier zat... En toen zijn we getrouwd... En ik ben over heel Frankrijk geweest, want als je hier komt en je hebt geen baan, want ik was eigenlijk alleen maar boer, nou voordat je 'n baan

hebt en je brood kan verdienen, hoe ijverig je ook bent... Maar uiteindelijk is 't gelukt, 'k heb ook in ... (?) gewoond, daar is m'n dochter geboren... Ik heb 'n dochter namelijk, die is nou 39. Lerares is ze. Op haar 24ste, 25ste is ze getrouwd, 'k heb ook kleinkinderen...

H: En zij kennen ook jouw geschiedenis...

A: Interesseert ze niet. M'n dochter, thuis... Je moet begrijpen, erkennen, dat wij vandaag de dag te zwaar op de hand ("pesados") zijn..

Want m'n dochter is niet gedoopt, de kleinkinderen ook niet. Maar zij ziet 't niet zoals ik. Ze heeft 't meer uit 'n soort van continuïteit gedaan. Maar 't is voor haar niet van groot belang, niet zoals voor ons. Maar over doelstellingen

of zo, daar

discussiëren we niet meer over, dat heeft geen zin. Wij ouderen wij zijn allemaal maar stom, met onze...

H: En waarom?

A: Omdat we anders zijn.. In wezen zijn zij de "desgraciados", ze hebben van die burgerlijke ambities, die wij nooit gehad hebben. Als ze met anderen zijn, als ze 3 keer met vakantie kunnen gaan dan is dat beter dan maar 1 keer, terwijl mij dat geen biet kan schelen. Er is een algemene burgerlijke mentaliteit, bij iedereen hoor...

H: Maar zij kennen de ideeën...

A: Nou, totdat ze van huis ging heeft ze niks anders gehoord. En ze heeft erover kunnen lezen..

H: Maar dan zouden ze zich kunnen ontwikkelen..

A: Welnee, daar hebben ze geen tijd voor. En 't is waar, ze hebben geen tijd. Zij moet elke dag lesgeven, en voor haar kinderen zorgen. Tot hun 7de kwamen de kinderen nog bij ons eten tussen de middag, maar nu wonen ze ergens anders, een ander leven is dat ook. Ze zijn net 8 dagen in Italië geweest. Ik heb voor de kleinkinderen gezorgd die dagen, want mijn vrouw is ziek, ze kan haast niet lopen. En nu met de paasvakantie gaan ze 'n week naar vrienden, en 's zomers zij 2 maanden naar 't strand en hij 1 maand... 't Is een heel ander leven...

H: Kunnen we terug gaan naar Albalate? Eerder zei je dat de spanningen in 't dorp begonnen zijn met de percelen... Kun je dat nog uitleggen?

A: Uitleggen.. Wel, rechts was er op tegen dat 't land gekocht werd, dat de percelen verdeeld werden. Op 'n keer hebben ze zelfs, ik weet niet of je hebt gehoord over 'n tenor genaamd Miguel Fleta, dat was 'n stomkop maar had 'n goddelijke stem. En ze hebben 'm gebruikt, ze lieten 'm naar 't dorp komen met 'n advocaat om 'n lezing te geven in 't Centro. En iedereen luisterde, en hij sprak goed, maar toen hij 't over de percelen kreeg, toen vroeg Justo Vall het woord, en kijk, hij is toen weg moeten komen door de achterdeur, 't Centro had voor en achter een deur, want anders was hij via 't balkon eruit gegooid. En daarna, elke keer dat-ie naar 't dorp kwam, want hij had 'n torre aan de weg naar Monzón, dat heet nog torre de Fleta, moest hij 2 paar Guardia Civil bij zich hebben ter bescherming. Maar 't was wel 'n provocateur. Daartegenover zijn parcelas, en ik weet nog dat ik daar was, niet met Melchor, maar met 'n andere broer

die gestorven is, en daar waren we aan 't werk, en hij zag dat Fleta op de heuvel was geklommen, en die schoot 'm toen in de borst en 'n ander wil 'm nog een messteek geven, maar dat is mislukt..(?) En later heeft z'n vrouw hem nog voor van alles en nog wat uitgemaakt... D'r zijn zoveel dingen... En toen de percelen gekocht waren had je wat wij de "esquiroles" noemden, die voor rechts werkten, die namen geen percelen...

H: Ze wilden niet of mochten niet?

A: Als je 50 Ptas. betaalde, en ouder was dan 23, dan had iedereen dezelfde rechten. 't Was, dat zei ik al, 't was zo humaan en goed geregeld, beter kan haast niet.

H: Dus dan hadden alle arme mensen kunnen...

A: Allemaal, maar wat ze ook probeerden, die lui die wilden niet, want ze dachten dat ze zo 't hele project konden doen mislukken. En toen in '31 de CNT kwam, want daarvoor had je dat niet of 't was niet zo bekend. Dus sommigen die later bij rechts gingen die zaten toen nog bij de CNT. Maar later ging iedereen apart. En rechts had een café, Casa Santos, daar had je boven de patroons, en onder hun "vakbond", hoe heette dat ook al weer. Zo'n vakbond die gesponsord wordt door de fascistten zelf, daar is ook 'n anecdote over, dat op 'n keer 's winters daar 'n vergadering was van de armen, en er was iemand van Casa Vall, "el Loco Vall" noemden ze die, en daar kwam zo'n vertegenwoordiger van die vakbond en die zei, 'jongens, we moeten erkennen dat 't loon dat we krijgen voor de huidige omstandigheden te hoog is, 't is winter en zo...' En iedereen: 'ja, ja, da's waar!', 'zoals dat gaat in dat soort organisaties. En toen zei "el Loco": 'ja en laten we dan gelijk onze broek ook maar laten zakken!' En tussen die vakbond en de andere zijn ook klappen gevallen. Er is veel gevochten in Albalate, ook met de Guardia Civil... Op 'n keer hadden ze er 5 gearresteerd, waaronder 'n broer van me, niet Melchor, en ene Lorenzo del Recio, Joaquin "de Pichichí", Isidro del Recio en Antonio Salera, en die werden meegenomen naar Huesca. Dus 't hele dorp heeft ze toen begeleid tot aan Monzón in 'n wagen, en terug in Albalate was er 'n soort van manifestatie. Er was aan de ene kant enorm veel compañerismo, en aan de andere kant 't tegengestelde...

H: Dus eigenlijk was 't niet zo dat de rechtsen rijk waren en de linksen arm, maar 't was meer...

A: Nou, 't moet gezegd dat degenen die 'n beetje meer hadden, de kleine grondbezitters, die zaten wel bij rechts. En de rest waren mensen, nou ja, iedereen probeert op zijn manier te overleven... Albalate is 'n dorp dat heel anders is dan alle andere dorpen... De Hertog bezat 't halve dorp, en de meeste mensen die werkten dus als pachter voor hem. En later, toen werkte je voor jezelf en niet meer voor hem...

H: En sindsdien had je dus de haat van de rijken..

A: De rijken die wilden dat niet, want zo raakten ze hun macht over 't dorp kwijt. Want nu, nu is rechts de baas in Albalate, links is daar nog niet doorgedrongen. Je hebt ook geen links in 't dorp, da's nog 't ergste. Want 't handjevol dat je nog hebt, die zijn ook nog 's verdeeld... Want toen met de dood... toen je 'n beetje meer vrijheid begon te krijgen, toen is er nog gesproken over de percelen, wat er aan

gedaan kon worden... Maar nee hoor, want met de tweespalt in de CNT, de ruzies onderling... Want in onze fractie zaten alleen Justo Vall, Carrasquer en ik... Justo Vall, dat wist ik niet, maar ik kwam er toevallig achter dat hij woonde in... En Carrasquer die kwam ik toevallig in Barcelona tegen toen ik uit de gevangenis ontsnapt was... De anderen zaten allemaal aan de andere kant, en onverzoenlijk, hè... Ik heb 'n vriend in Perpignan, José Llista, die kan je veel détails vertellen, hij is ook 'n schoonzoon van Gabriel, hij is 'm nog in Mexico wezen opzoeken, z'n moeder en de compañera van Gabriel zijn zusters. En z'n vader, van Gabriel, die was hoofd-opzichter bij 'n groot bedrijf in Barcelona, en de andere was "listero" en de meeste wegen van de provincie Lérida die hebben zij gemaakt. En met hem heb ik 't hierover gehad, en hij vertelde me 'n hele hoop, maar niemand heeft ooit enig initiatief ontplooid, want dat interesseert ze niet. Maar ik zou niet eens kunnen zeggen... alleen al bij ons thuis hadden we 3 percelen, die van m'n vader is nog overgebleven, de mijne, d.w.z. niemand mocht er twee hebben, en elke broer had de zijne. En die zijn dus verloren gegaan, die van m'n broers, en die nog over is, de is nu van Melchor. En er zijn veel méér mannen die ze ook kwijt zijn, afgepakt, en ze zijn nu bijna allemaal van de rechtsen, of van degenen die met ze mee deden, en ook van mensen die ze later hebben binnengehaald om 't dorp te hervolken.

H: Ja, ja, maar dan zijn 't er veel die hun percelen zijn kwijtgeraakt...

A: Ja, ik zou zeggen zo'n 80 procent...

H: Want toen ik 't erover had met de chef van 't Instituto de la Colonización, die zei dat er misschien 2 of 3 families hun percelen waren kwijtgeraakt...

A: Ik zou zeggen, dat als er zo'n 130 perceelhouders waren, dan zou ik je zo alle namen kunnen van 80 mensen die hun percelen zijn kwijtgeraakt. Tachtig. Want van degenen die in Albalate zijn achtergebleven, waren er maar weinig die een perceel hadden. Want m'n vader is teruggekomen uit Lérida omdat we allemaal in de gevangenis zijn beland. Eh, José, z'n vader had ook 'n perceel, z'n oom Gabriel had er een, z'n oom Hilario ook, z'n oom Isidro idem, ik zou zo meer dan 80% kunnen noemen die 'n perceel hadden, maar zich er later nooit om bekommerd hebben. Want in plaats van 'n soort commissie te benoemen, om te kijken of er iets aan gedaan kon worden... dat vonden ze niet interessant. Wat ze wel interessant hebben gevonden, later, was om met 2 of 3 lui een soort "CNT-fantasma" op te zetten, alleen maar om anderen te dwarsbomen, hè, te zeggen dat ik niet van de CNT was, dat Félix niet van de CNT was... Er was daar 'n soort werkplaats waar 100 mensen werkten, en de UGT die was daar actief, maar zij niet. Zij zitten daar in de Calle Monzón, met 'n paar affiches die ze meenemen uit Toulouse als ze daar weer geweest zijn, en dat is de CNT van Albalate, en de CNT (?).

H: En van 't jaar '33, wat kan je je daar nog van herinneren? Want je hebt daar toen toch aan meegedaan?

A: Ik heb meegedaan met... Misschien heb ik meer klappen ontvangen en uitgedeeld dan iemand anders in 't dorp. Kijk, één van m'n broers was burgemeester... Twee andere broers, de enige die gewond raakte was...

H: Je broer was burgemeester?

A: Nou ja, 'n halfbroer, El Jardinero... En de anderen die zijn toen ontsnapt. Ik was toen 16 jaar, en was erg betrokken, nou ja... 'n beetje. En we waren natuurlijk met vier jongens, minderjarig, dus ons konden ze niet arresteren. Ja en de aardappelen moesten gepoot worden voor degenen die in de gevangenis zaten, en dat deden we dan op zondag... Dan de Guardia Civil... Ik ging naar die familie, Casa Atanasio, om hun beesten te gaan drenken, want je had toen nog geen water in de huizen, en de Guardia Civil die kon dat niet toestaan. Hoe vaak hebben ze me niet opgewacht, en dan zeiden ze: 'We weten waar je broers zijn...' Maar toch vroegen ze me toch of ik wist waar ze zaten... Als ze 't dan zo goed wisten, zei ik dan, waarom gingen ze ze dan niet halen? En dat kwam me weer op 'n paar rake klappen te staan. Affijn, zo zijn er eindeloos veel dingen... Want ik ben ook ontsnapt, naar Lérida. Toen ik daar aankwam, daar had ik 'n neef die 'n taxi had, hij is later gestorven in Toulouse. Hij sprong uit de taxi: 'Wat doe jij hier?' Ik was met 'n andere jongen en hij nam ons mee naar 'n hotel-restaurant, gaf ons te eten. De nacht daarvoor waren m'n twee broers

leeg geweest bij hem, 'dat is meer dan genoeg

nd-ie. volgende dag heeft-ie me in 'n "correo" gezet, maar i.p.v. direct naar huis terug te gaan ben ik in Almacellas uitgestapt. En over de heuvels ben ik toen naar (?) gegaan, waar 'n herder uit Albalate zat, ene Faustino. En onderweg daarheen, was ik 'n huis ingegaan waar 'n jongen woonde (die ik kende?) en daar heb ik gegeten, geloof ik, en toen kwam de Guardia Civil van Bellver langs, die hadden 6 of 7 mensen uit Albalate aangehouden, en die brachten ze nu naar Tamarite. En daar gaven ze me uit voor 'n broertje van die ene jongen, en nou ja omdat ik zo jong was gaf dat geen argwaan. Toen heb ik dus met meneer Faustino gesproken en vandaar ben ik naar Albalate gelopen. Van dat ik aankwam tot 't donker werd heb ik gezeten bij José Oto thuis, daar boven. Toen heb ik 'n baal alfalfa op m'n schouder genomen en ben naar huis gegaan. M'n vader en moeder waren maar wat blij! En toen hebben we daar alles gedaan wat we konden, 't was niet veel, maar als iemand iets tekort kwam, niemand had 't breed in die tijd, maar...

H: Wil je nog wat bestellen? Ik neem nog 'n koffie... En 8 december, heb je toen ook meegedaan..?

A: Als "alcahuete", weet je wat dat betekent? Omdat al m'n broers betrokken waren bij 't centrum waar 't Revolutionair Committee was, was ik daar dus ook, en toen de aanvalsgroepen ("grupos de asalto") benoemd werden, heb ik alles gezien. Toen ben ik daar weggegaan en ben overal gaan kijken, de hele nacht heb ik rondgelopen. Maar ik was nog 'n kind, dus dat ik meegedaan heb zou gelogen zijn, 'k heb m'n neus laten zien, da's alles. Ik heb zelfs nog wel 'n geweer in m'n handen gehad, maar nou ja, kinderspel... M'n broers wel, die hebben allemaal meegedaan.

H: Maar later wel meer...

A: Welnee. Kijk als je binnenkomt in de wereld van onze ideeën, afhankelijk van 't leven dat je leidt... Het mooie is dat ik 't zelf niet eens door had. Ik heb me binnen de ideeën gehumaniseerd zonder 't zelf in de gaten te hebben. Ik ging niet

werken op 't land voor loon... De CNT, dat was secundair. Ik werkte als inpakker voor 'n erg goed tijdschrift van studies, 18 maanden lang. Degenen die wilden.. ik nam veel boeken mee naar huis, voor mensen die me daarom vroegen, en ik rekende ze niet eens de 10% korting die ik zelf kreeg, maar ik had 't ook niet nodig. Ik was 'n jongen, ik had geen slechte gewoontes, en nee... En zoals ik zei, toen de clandestiniteit kwam, toen de CNT in Albalate 'n vergadering moest houden, toen kreeg ik van m'n broer Melchor de adressen, en zodoende ken ik alle "compañeros" in Albalate, want ik ging ze waarschuwen als er vergaderd werd... Ook naar Monzón, want als er iets gevraagd moest worden aan Amor (?), dan was 't: 'kom, ga jij maar naar Monzón,' want ik werkte toch niet op 't land, ik werkte halve dagen, dus dat telde niet. Maar zo rolde ik er gaandeweg in, en dan hangt 't er vanaf hoe je je ogen en oren openhoudt, en hoe 't je aangrijpt, later. En helaas voor mij... Ik maakte me ook druk over de gelijkheid tussen de klassen, het minimumloon(?), de moraliteit van de mensen. En dan krijg je dat 't je tegen gaat staan als mensen niet zijn zoals jij denkt dat ze zouden moeten zijn... En dan krijg je... niet de desillusie... 'k Bedoel, 't leven dat ken je al... Maar dan beseft je dat we op 'n miserabele manier onze tijd hebben zitten verdoen... Dat we 'n hoop dingen hebben nagelaten die we hadden kunnen doen, en 'n hoop dingen gedaan hebben die we beter hadden kunnen nalaten.

H: Ja, maar dat kun je achteraf natuurlijk zeggen...

A: Ja, van tevoren kun je 't niet zeggen.. En 'n compañero was als een broer, en dat hebben ze me ook wel bewezen, want ik heb ze ook nodig gehad. Die José, waar ik 't over had, voor mij is dat net 'n broer, we hebben altijd alles gedeeld... Er zijn dingen die ons zo innig binden, we zijn altijd vrienden geweest. Hij is m'n beste vriend.

H: Ik ga 'm volgende maand opzoeken..

A: ¡Ooh, pues le das un abrazo! Ik mag 'm erg graag, en Rosa, ¡madre mía!

H: Jammer dat ik de foto's niet bij me heb die ik gemaakt heb...

A: Geeft niet, ik kan ze elk moment zien, ik heb... Ik ben bij ze thuis getrouwd, ik heb hun ouders, hun kinderen...

H: Oh, dus dan ken je María en Joaquín ook.

A: María ken ik vanaf dat ze zó klein was. Haar ouders, z'n oom, die in de gevangenis... Haar oom en tante, die zijn uit 'n naburig dorp. Maar dat is 'n heel ander soort mensen, Joaquín was 'n goeie jongen, ik heb 'm uit 't dorp gehaald, (?). Maar hij is dood nu, Joaquín.

H: Ik was dus bij María thuis, in Perpignan...

A: María is 'n kletskep...

H: Nou ja, maar zij was 't die zei, je moet ook José Llesta gaan opzoeken...

A: José Llesta, begrijp je, in de eerste plaats is 't 'n volle neef... En José Llesta is 'n jongen die naar school is geweest. Als er iets goeds is aan die man, z'n vader, dan is 't... Als die jongen niet gestudeerd heeft, dan is 't omdat dat in Albalate niet kon. Als z'n broer niet gestudeerd heeft.. Hij heeft voor

kleermaker geleerd omdat er niks anders was in 't dorp, en heeft later z'n eigen modewerkplaats gesticht. Omdat er niks anders was, want anders hadden ze wel gestudeerd, want die lui... Ze zijn anders. José was absoluut niet dom. Joaquín is erg weinig naar school gegaan, de man van María... Ik weet nog dat we aan 't uitrusten waren in Alcolea, 'iRedios, Antonio!', zei z'n moeder, want die kende me goed, en z'n vader, en 'n broer van z'n vader die is op dezelfde dag als ik uit de gevangenis ontsnapt, Miguel. En 'n andere broer van z'n vader, die woont in Castell... Ik bedoel maar...

H: 't Is 'n uitgebreide familie... En jij bent in 't dorp gebleven tot de communisten kwamen. Kun je je nog de eerste momenten van de Revolutie herinneren?

A: Van de communisten?

H: Nee, van de beweging van juli.

A: Mei.

H: Nee, '36, de Revolutie...

A: No, mujer, de communisten dat was niet in '36, dat was '37.

H: Nee, maar 't jaar daarvoor, met de Revolutie, hoe waren die eerste dagen?

A: De eerste dagen waren simpel. Ik weet dat er 'n Pleno Comarcal was de zondag vóór de Revolutie, en zoals je weet is er op 5 km 'n dorp dat heet Bellver de Cinca, en met z'n tweeën, ik en 'n compaño die later is gefusilleerd, Miguel Rodellar, zijn we naar Bellver gegaan waar 't Regionale Committee was. Er werden wat toespraken gehouden, en toen gingen we met z'n vieren te voet terug naar Albalate. Daar werd 'n regionale vergadering gehouden, en toen gingen ze door naar Binéfar. Er werd over de beweging gepraat, en wij waren al meteen in afwachting, we hielden de wacht, en dat was toen we werden overvallen door de Guardia Civil. Toen werden er twee aangehouden, Antonio Millera en José Broto, en José Sender en ik konden ontsnappen. We hadden twee revolvers en twee "estraletas". En daarna was 't 'n aaneenschakeling van gebeurtenissen. De fascistien belden met 't gemeentehuis, ze hadden 'n ontmoeting, ze beloofden erg veel, maar gaven niets, maar dat zou toch allemaal niets uitgemaakt hebben, en de volgende dag, of de dag daarop, dat weet ik niet meer precies, kwamen ze uit Monzón vragen om versterkingen, en er ging 'n vrachtwagen weg uit Albalate, en zij maakten daarvan gebruik om de volgende middag de straat op te gaan. En Antonio Garravella en ik hebben toen 't pad genomen naar Monzón, waar we vergaderd hebben met degenen die daar waren, we zijn teruggegaan, en daarna was 't al van dit, en dat, en we moeten naar dit dorp, en naar dat, en we moeten de colectividad organiseren, de tarwe moet geoogst worden, 't werk moet georganiseerd... En dat ging allemaal zo achter elkaar door, dat je 't niet eens meer door hebt. Er werd 'n assemblee gehouden, en daar werd de colectividad georganiseerd.

Wie kon daar nou op tegen zijn? Rechts deed 't in z'n broek van de angst, wij hadden de geweren. Het dorp was al ingenomen. Wij hielden daar de wacht, ik weet nog dat de pastoor van Bellver werd gebracht, ze namen 'm mee naar de brug en daar werd-ie afgeknald. Nou ja, dat soort dingen, zoals revoluties altijd zijn, je moet ze nemen voor wat ze zijn, als ze anders waren, dan

waren 't geen...

H: Dus toen werd de colectiviteit gevormd met vrijwilligers, de perceelhouders...

A: Nee. Dat telde allemaal niet. Er was 't committee dat werd benoemd, en dat belegde 'n assemblee, alles vooraf geregeld(?). Want de enigen die zich nog hadden kunnen verzetten tegen sommige dingen waren de mensen van 't Centro Obrero, en dat waren zulke goede mensen, ik weet niet wat zij bereikt zouden hebben, maar ze hadden in ieder geval meer hersens dan wij. Maar in ieder geval werd de colectividad gevormd, de "delegados de zona" werden benoemd, de president van de colectividad. En wie wilde die kon in de organisatie van de colectividad zitten, maar in feite deed 't er niet toe of je erin zat of niet. Alles wat geproduceerd werd kwam allemaal op dezelfde hoop terecht. En er waren maar weinig, nou ja, er waren er wel, zoals m'n vader, 'n man die 30 jaar lang.. en z'n eigen... maar affijn, 't graan kwam allemaal op dezelfde grote hoop terecht. En dan had je in Albalate nog 'n meerderheid, maar in andere dorpen was de CNT 'n minderheid, heel weinig mensen. Bellver wel, dat was waar nog de meeste CNT zat. Maar Martinete... Bellver is 'n dorp daar hoort 'n enorme oppervlakte heuvelland bij, en daar werkten zo'n 80 jornaleros, en daar was de CNT dus 't sterkst, want er was 'n echte arbeidersklasse. In Albalate waren we allemaal als 't ware kleine grondbezitters, al hadden we niks. Zo heeft elk dorp z'n eigenheden...

H: En de president van 't Consejo, wie was dat?

A: Van welk?

H: 't Comité Revolucionario...

A: Dat was Isidro Castro. Daarna, van 't Consejo, was 't Andrés Cons. Dat was toen 't van Comité Revolucionario overging op Consejo.

H: En jij had geen hoge functie... Nee? Ik heb me namelijk laten vertellen dat jij erg veel invloed had, dat toen de communisten kwamen jij hebt kunnen voorkomen dat alle rijkdommen terug werden gegeven aan rechts.

A: Dat zijn dingen... Ik weet niet wie je dat verteld kan hebben, want ik was toen nog maar 'n snotneus, ik telde helemaal niet mee. Ik was net 20 geworden.

H: Had je dan misschien 'n broer die invloed had?

A: Ik had 'n oudere broer, die was burgemeester, maar die was bij hun... Die was tegen wat wij... In sommige dingen had-ie wel gelijk, natuurlijk, maar goed, ik heb toch veel dingen kunnen doen, maar dan was dat meer vanwege mijn overmoed dan vanwege iets anders... Toen de Communistische Partij georganiseerd werd, was ik wel aanwezig bij die vergadering. En ik ben toen uit de armen van twee meisjes weggekomen, van twee Cheka's(?), en heb die nacht geslapen bij Joaquín el Granero. En de volgende dag ben ik naar de gemeentesecretaris gegaan, en heb tegen 'm gezegd, ik wil dat je 'n papiertje voor me maakt waarop staat dat ik 'n anti-fascist ben, waarmee ik naar Barcelona kan gaan. En ja, m'n broer was burgemeester, dus... "Goed," zei-die, "laat dit ondertekenen door je broer," en zo ben ik dus weggegaan, want ik dacht toen wel dat ze me zouden gaan arresteren. En in Barcelona

ben ik geweest tot ik opgeroepen werd voor militaire dienst, toen ben ik weer teruggegaan... Ik moest me melden in Barbaastro, en toen kwam Asturias me ophalen en we zijn toen bij de Columna Roja y Negra gegaan.

H: Want José Sorolla..

A: Da's de beste vriend van m'n broer Melchor. Hij heeft hier aardig wat invloed; dat heeft m'n broer Melchor wel kwaad gedaan... Want Sorolla is 'n "santón", een goeie jongen, maar hij heeft wel alle kwalen van 't exilio, en dat zijn er niet weinig...

H: Wat zijn dat dan?

A: Dat ze dachten dat ze alles maar mochten, en dat gekoppeld aan een verbazingwekkende lafheid... Ze hebben zich gekeerd tegen alles wat daar in Spanje werd gedaan...

H: Hij ook?

A: Hij ook, ze hebben allemaal vuile handen... Dat is de nieuwe FAI, begrijp je? Dat waren... Nog 'n anekdote. Op 'n keer krijg ik 'n brief van 'm: 'Antonio, er is hier 'n jongen, 'n compaño, vertel me...' Of nee, 't was andersom, ik werd geschreven vanuit Zaragoza door ene Rasal, die schrijft me: 'herinner je je nog die vent die met ons in de gevangenis heeft gezeten,' hij was 'n "común" maar zo sociaal als wat? En ja, hij zat in dezelfde zaal als ik, want toen we uit de ziekenboeg zijn gegooid vanwege 'n ontsnappingspoging, toen zijn we bij de niet-politieke gevangenen gezet. En daar was die jongen dus. En omdat Sorolla in Tours zit schreef ik 'm: 'José, ik heb 'n brief uit Zaragoza gekregen waarin ze vragen over die-en-die...' Oh ja, da's 'n uitstekende vent, hij zit ook hier... Maar op 'n keer was ik hier op 'n jaarlijks festival, waar Federica en anderen zouden spreken, en zij uit Tours waren ook gekomen. Ik vraag ze: 'wie van jullie is dingetje?' Maar ik zag 't gelijk al, als je een jaar met iemand in dezelfde kamer hebt gezeten.. 'Coño,' zeg ik, 'jij bent Lotario(?), niet?' 'Ja,' zegt-ie. 'Herken je me niet,' zeg ik. 'Nee.' 'Kom op, jij zat toch ook in Huesca?' 'Jawel, maar daar ging ik eigenlijk alleen maar om met 't "kader"', en hij begon me de 3 of 4 namen te noemen van de compaños daar die hoge functies hadden gehad. 'En hoe is 't met dingetje,' vraag ik, 'n jongen die daar met hem was, ook 'n "común", waar hij toen erg op gesteld was, in Madrid, Morales. 'Nee, zegt me niks...' 'Hoe kun je zo schaamteloos zijn?', zeg ik. 'Denk je dat je te goed voor ons bent? Ben je bang om mij te kennen(?)...' 'Vergeef me,' zegt-ie, 'maar ik schaam me ervoor dat ik in de gevangenis heb gezeten, vanwege m'n vader...' Kijk, ik heb me nooit geschaamd voor wat ik gedaan heb. Als je iets fouts doet, dan probeer je dat goed te maken, en dat is alles. Zo hoort 'n man zich te gedragen...

Een andere keer ben ik 'm met José gaan opzoeken, toen hij in 't ziekenhuis lag... Maar 'n andere keer dat-ie hierheen was gekomen, wil hij me weer niet herkennen... Maar natuurlijk, (?)met mij kan hij niet praten, toen hij ontsnapt was, hadden ze 'm gebruikt... (?) er was 'n pastoor... hem en 3 of 4 anderen, en die pastoor met 'n verklaring waarin ze ergens om vroegen(?) en deze Andrés... Ze hebben gebruik moeten maken van dit soort onnensen, want dat zijn 't, onnensen ("gentuza")... Want 'n mens kan goede en slechte dingen hebben, maar als 'n compaño die hij

kent, die boven hem staat(?) in moraliteit, in kennis, in alles... Want ik heb 'n zwak voor(?) alle tekortkomingen die we allemaal hebben, al m'n hele leven... (?) (?) ...Je bent niet consequent. Maar zoals ik zei, ik mag José wel, hij is nu 86 of 87, en 't is altijd 'n vriend van m'n broer geweest. En z'n hele familie was rechts.

H: Ja, want z'n broer, Mariano...

A: Mariano is 'n arme donder.. Hij werkte in dit huis, en van hier ging hij naar 'n ander, en zo elk jaar.. 't Is 'n dronkaard... En de andere, Joaquín, die hier gestorven is, die was net zo. Dus dat was degene die "echó a...". Hij had m'n broer opgezet... We hebben nog 'n hele discussie gehad door zijn schuld. Daarna wil hij... Nou ja, laat maar zitten, 't zijn kleinigheden... Mijn broer, ik hou van 'm en als ik iets voor 'm kan doen zal ik 't zeker niet nalaten.

H: Morgen gaan we José opzoeken, even hallo zeggen...

A: Welke José?

H: Sorolla. Want we hebben 'm 1 keer in 't dorp gezien...

A: Ja, daar komt-ie wel 's. Tenminste, naar Albalate weinig, hij komt uit Fraga. Z'n zus, Pilar, die is praktisch van mijn leeftijd. Ze heeft 'n zoon die hier woont, Pilar. Ik mag ze graag, hoor, zelfs José, ook al verdient-ie 't niet... Maar zo is 't nou eenmaal, ze hebben die tekortkoming van die "grandeur"... De "grandeur" van de ideeën, tja, 'k weet niet, ik zie ze nergens, die ideeën... Maar doe 'm de groeten, zeg maar...

H: Ja, natuurlijk, zal ik doen. Als hij thuis is, tenminste, we hebben niet geschreven...

A: Maar dan bel je toch?

H: 'k Heb z'n nummer niet.

A: Wacht even, misschien, nee. 'k Heb hier wel 't nummer van z'n neefje, die woont hier, de zoon van z'n zus, die heeft zijn nummer vast wel... Die was laatst, nou ja, ik ben al oud, ik heb me overal uit teruggetrokken. Ik kwam 'm laatst nog tegen. Maar hij is hier vast wel, want daar in Spanje hebben ze toch niks... Omdat ze alles zelf hebben kapotgemaakt, daarom, want ze hadden er best nog wel wat aan kunnen doen... Kijk, hij had ook 'n perceel. Maar waar hij nog 't minste aan gedacht heeft zijn de percelen. Erheen gaan om te zeggen dat onze CNT "reformistisch" was, dat wel, maar voor de rest...

H: Maar hoe is dat mogelijk? Want hij heeft altijd op 't land gewerkt.

A: Wie?

H: Sorolla.

A: Ja, iedereen... Er is niemand in Albalate die niet op 't land gewerkt heeft. Behalve Carrasquer die nergens gewerkt heeft, of nou ja, in de bakkerij die ze 'n tijdje hadden.. De rest heeft allemaal op 't land gewerkt: er was niks anders.

H: Maar waarom hebben ze dan nooit iets teruggeëist?

A: Omdat 't ze niet interesseert.

H: En waarom niet?

A: Omdat, nou ja. Bijna iedereen die vermoord is, dat waren "parceleros". Dat is dus weg. Dan heb je degenen die naar Frankrijk zijn gevlucht of in de gevangenis hebben gezeten: ook kwijt. Er is geen perceel meer over.

H: En daarna was 't al te laat om...?

A: 't Heeft ze nooit geïnteresseerd! José, bijvoorbeeld, omdat-ie 'n paar centen aan z'n zusters heeft gegeven... Hij is erg moreel, José, 't is 'n jongen zoals ik, we hebben niet veel nodig. Hij heeft 'n goed pensioen, met al die jaren die hij gewerkt heeft, en dan ook nog 'n pensioen uit Spanje... Dus z'n zusters "se lo rifan". Hij heeft 'n zus die is weduwe, haar man is in Barcelona gestorven, 'n andere woont in 't dorp, ook weduwe, maar haar man dat was 'n neef, 'n goed mens. Daar zijn ze ook dol op 'm. Mariano, de zoon die José heeft, die is helemaal getikt, dat is heel erg jammer. Ik mag 'm graag, maar hij is wel zielig, hij weet gewoon niet wat-ie zegt, hij flapt er maar alles uit, stomiteiten. Maar ik ben blij dat je 'm op gaat zoeken... Over 't dorp kan hij je misschien meer vertellen... Nou, meer dan ik wil ik niet zeggen, maar hij zat wel in de "cooperativa"...

<EINDE KANT B>

Bandje 2= blanco.